ग्रीष्मे सूर्य्यकिरणस्य तीव्रत्वे कारणम् सू०सि०उक्तं यथा "मेषादौ देवभागस्थे देवानां याति दर्शनम्। असुराणां तुलादौ तु सूर्यस्तद्भागसञ्चरः" सू०।

"जम्बुद्वीपलवणसमुद्रसन्धौ परिधिवृत्तं भूगोलमध्ये तत्समसूत्रेणाकाशे वृत्तं विषुवद्वृत्तं तत्र क्रान्तिवृत्तं षड्भान्तरेण स्थानद्वये लग्नं तन्मेषतुलास्थानं प्रवहवायुना विषुवद्वृत्तमार्गे भ्रमति मेषस्थानात् कर्कादिस्थानं विषुवद्वृत्ताच्चतुर्विंशत्यंशान्तर उत्तरतः, मकरादिस्थानं विषुवद्वृत्ताच्चतुर्विंशत्यंशान्तरे दक्षिणतः, तत् स्वस्थाने प्रवहवायुना भ्रमति। एवं क्रान्तिवृत्तप्रदेशाः स्वस्वस्थाने प्रवहवायुना भ्रमन्ति। तत्र मेषादौ देवभागस्थः "जम्बुद्वीपं च देवानां देवासुरविभागकृदिति" पूर्वोक्तेः। तत्सम्बद्धा मेषादिकन्यान्ता राशय उत्तरगोलः। तत्रस्थः सूर्यो मेषादौ मेषादिप्रदेशे देवानां मेरोरुत्तराग्रवर्तिनां दर्शनं षण्मासानन्तरं प्रथमदर्शनं याति गच्छति प्राप्नोतीत्यर्थः विषुवद्वृत्तस्य तत्क्षितिजत्वात्। एवं दैत्यानां मेरोर्दक्षिणाग्रवर्तिनामित्यसुराणामित्युक्तेनैवोक्तम्। तद्भागसञ्चरो दैत्यभागे समुद्रादिदक्षिणविभागस्थस्तुलादिमीनान्ता राशयो दक्षिणगोलस्तत्र सञ्चरो गमनं यस्येत्येतादृशः सूर्यस्तुलादिप्रदेशे तुकराददर्शनानन्तरं प्रथमदर्शनं प्राप्नोतीत्यर्थः तेषामपि विषुवद्वृत्तक्षितिजत्वात्। अथ प्रसङ्गाद्ग्रीष्मे तीव्रकरः इत्याद्यर्धोक्तप्रश्नस्योत्तरमाह" रङ्गना०।

"अत्यासन्नतया तेन ग्रीष्मे तीव्रकरा रवेः। देवभागेऽसुराणां तु हेमन्ते मन्दताऽन्यथा" सू० सि०।

"तेन—उत्तरदक्षिणगोलयोः सूर्यस्योत्तरदक्षिणसञ्चाररूपकारणेनेत्यर्थः। देवभागे जम्बुद्वीपे अत्यासन्नतया सूर्य्यस्यात्यन्तनिकटस्थत्वेन ग्रीष्मे ग्रीष्मर्तौ सूर्यस्य तेजोगोलकस्य किरणास्तीक्ष्णा अत्युष्णाः, असुराणां देवभाग इत्यस्यासन्नतया भाग इत्यस्य समन्वयाद्दैत्यानां भागे समुद्रादिदक्षिणप्रदेशे हेमन्ते हेमन्तर्तौ तुकारात् अन्यथा सूर्यस्य दूरस्थत्वेन मन्दता किरणानामत्युष्णताभावः। देवभागे हेमन्तर्तौ कराणां मन्दता। अतएव तत्र शीताधिक्यं च। तथाच देवभागे दक्षिणगोले सूर्यस्य दूरस्थत्वमुत्तरगोले निकटस्थत्वं मध्याह्ने नतांशानां क्रमेणाधिकाल्पत्वादिति भावः" र० ना०।

२तत्कालभवे ऊष्मणि पु० ३तद्वति त्रि० मेदि०

ग्रीष्मजा स्त्री ग्रीष्मे जायते जन—ड। (लोणा आता) १कवल्याम् २नवमल्ल्याञ्च शब्दच०। ३ग्रीष्मजातमात्रे त्रि०

ग्रीष्मधान्य न० ग्रीष्मे जातं तत्कालभवं धान्यम्। धान्यभेदे (वोरो) "ग्रीष्मधान्यजननोऽत्र राक्षसः" वृ०स०८अ०। वर्षभेदफलोक्तौ [राजनि०।

ग्रीष्मपुष्पी स्त्री ग्रीष्मे पुष्पं यस्याः ङीप्। करुणपुष्पवृक्षे।

ग्रीष्मभवा स्त्री ग्रीष्मे भवति भू—अच्। १नवमल्लिकायाम् रत्नमाला। २ग्रीष्मजातमात्रे त्रि०। [स्वार्थे क तत्रार्थे।

ग्रीष्मसुन्दर पु० ७त०। (निमः) शाकभेदे। राजनि०।

ग्रीष्महास न० ग्रीष्मे हासोविकाशोऽस्य। इन्द्रतूले। (वुडिरसुता) तस्य वियति ग्रीष्मे उड्डीयमानत्वात् इन्द्रतूलतुल्यत्वात्तथात्वम्।

ग्रीष्मी स्त्री ग्रीष्मः कालः कारणत्वेनास्त्यस्य अच् गौरा० ङीष्। नवमल्लिकायां राजनि०।

ग्रीष्मोद्भवा स्त्री ग्रीष्मे काले उद्भवति उद+भू—अच्। १नवमल्लिकायां राजनि० २ग्रीष्मजातमात्रे त्रि०।

ग्रुच चौर्य्ये गतौ च भ्वा० पर०सक० सेट्। ग्रोचति इरित् अग्रुचत् अग्रोचीत्। जुग्रोच। उदित् ग्रुचित्वाग्रक्त्वा। क्त्वो वेट्कत्वात् निष्ठायां नेट् ग्रुक्तः।

ग्रैव त्रि० ग्रीवायां भवः शरीरावयवत्वात् यति प्राप्ते "ग्रीवाभ्योऽण् च" पा० अण्। ग्रीवाभवे "नास्रसत् करिणां ग्रैवं त्रिपदीच्छेदिनामपि" रघुः।

ग्रैवेय त्रि०ग्रीवायां भवः "ग्रीवाभ्योऽण् च" पा०चात् ढञ्। ग्रीवाभवे "सरलासक्तमातङ्गग्रैवेयस्फुरितत्विषाम्" रघुः।

ग्रैवेयक न० ग्रीवायां बद्धः अलङ्कारः "कुलकुक्षिग्रीवाभ्यः श्वास्यलङ्कारेषु" पा० ढकञ्। ग्रीवाबद्धे अलङ्कारभेदे (कण्ठी) "अस्माकं सखि! वाससो न रुचिरे ग्रैवेयकं नोज्ज्वलम्" सा० द०।

ग्रैव्य त्रि० ग्रीवायां भवः वेदे ष्यञ्। ग्रीवाभवे। "सप्तचयाः सप्ततिः संयन्ति ग्रैव्या अभि" अथ० ६।२५।२।

ग्रैष्मी स्त्री ग्रीष्मे ऋतौ भवः पक्षे ऋत्वण् ङीप्। १नवमल्लिकायाम् त्रिका०२ग्रीष्मर्तुसम्बन्धिनि त्रि० ग्रीष्म ऊष्मा तस्येदम् उत्सा० अण्। ३ऊष्मसम्बन्धिनि त्रि० उभयतः स्त्रियां ङीप्।

ग्रैष्मक त्रि० ग्रीष्मे ऋतौ भवः "ग्रीष्मवसन्ताभ्यामन्यतरस्याम्" पा० पक्षे वुञ्। ग्रीष्मर्तुभवे "ग्रैष्मकधान्यं कुरुते समर्थमुभयोपयोग्यञ्च" वृ०स०४अ० "कुरुते पुष्णाति च ग्रैष्मकम्" ९अ०। उभयत्र ग्रैष्मिकमित्यपपाठः भवार्थे ठञोऽविधानात् तदधीते वेदेत्यधिकारे एव वसन्ता० ठञो विधानात् भवार्थे वुञोविधानाच्च।